

ARHTIK – BITKA ZA RESURSE BUDUĆNOSTI

Mauro de BONIS

Osim pozivanja na međunarodne zakone, Moskva ne preza od pokazivanja mišića kao u vreme Sovjetskog Saveza. Ono što je najvažnije, barem kada je reč o Rusiji, jeste investiranje ogromne svote novca, u relativno kratkom periodu, u opremanje sve brojnije i tehnički savršenije flote ledolomaca i tankera za prenos nafte i gasa, kao i u eksploataciju postojećih i novih podvodnih arktičkih nalazišta u okviru vlastitih morskih granica. Nema nikakve sumnje da je politika Kremļa usmerena ka jačanju brodske potencijala kako bi se što bolje iskoristila stara i nova arktička bogatstva, ali se podjednaka pažnja poklanja povećanju bušotina i boljem iskorišćavanju postojećih.

Ključne reči: Arktik, eksploatacija, nafta i zemni gas, investiranje,

1. NA PLANISFERI KOJU JE DMITRIJ MEDVEDEV postavio u svojoj kancelariji u Kremlju oblast Severnog ledenog mora zaokružena je crvenim flomasterom. Dakle nema nikakve sumnje da je jedan od prioriteta Rusije interes na severu federacije i u hladnim polarnim vodama. Eksploatacija ogromnih rezervi zahvaljujući klimatskim promenama, odnosno topljenju arktičkih lednika nametnula je prvi zadatak. Postale su i dostupne nemerljive količine nafte, gasa i raznih minerala što je uslov legalne trgovine tim bogatstvima.

Osim ogromnih finansijskih sredstava za energetske i transportne projekte, Moskva je morala da definiše precizan program razvoja svojih severnih oblasti. A pre svega moraće svim silama i sredstvima da brani svoje interese i svoja prava na određene teritorije, budući da su susedne zemlje, pa i neke koje to nisu, odlučne da spreče da Rusija postane vodeća arktička sila. SAD, Norvešku, Kanadu i Dansku, takođe zapljuskuju hladne polarne vode sa severa i sve te zemlje su isto tako zainteresovane za eksploataciju tih rezervi. Naučnici i stručnjaci procenjuju da rezerve gasa i nafte u toj oblasti predstavljaju četvrtinu ukupnih svetskih rezervi. Spomenute zemlje su konkurenti u potrazi za blagom koje je hiljadama godina skrivano u dubini mora, te će učiniti sve da spreče pokušaj Moskve da se dokopa još jednog dela Arktika

tako što će u Ujedinjenim nacijama prikazati rezultate svojih istraživača po kojima je Sibirski kontinentalna platforma povezana sa Severnim polom podzemnim grebenom poznatim pod imenom Lomonosov.

Pobadanje ruske zastave na najsevernijoj tački planete avgusta 2007. i početak sakupljanja dokaza da Rusija ima pravo da pripoji i eksploatiše veliki deo Severnog ledenog mora prouzrokovali su pravu pravcatu bitku regionalnih sila.¹ Svaka od njih izabrala je sopstvene poteze i strategiju kako bi se što bolje oduprela ruskom izazovu. Sve od reda su računale na vlastito prisustvo u arktičkim vodama (uključujući i vojno) ali su neke od njih bile nespremljene kada je Moskva pritisnula obarač na startnom pištolju trke za Severni pol. Pojedine organizacije, kao što su Evropska unija i NATO, našle su se u čudu i pribijavaju se da bi pretendenti na Arktik mogli da uđu i u sukobe što bi posledično uticalo na svačiju bezbednost.

2. Pošto su utihnuli radosni pokliči povodom rezultata arktičke ekspedicije iz avgusta 2007. godine i pošto je Putin lično okačio odlikovanja Heroja Rusije učesnicima ekspedicije, preostalo je dosta toga da se uradi, otkrije i popiše.² A pre svega da se potroši. Neophodno je bilo gotovo milijardu rubalja kako bi se privela kraju hidrografska ispitivanja kontinentalne arktičke platforme. To je svojevremeno izjavio tadašnji prvi potpredsednik Sergej Ivanov, pomalo iznerviran sporim odvijanjem istraživanja koja su poverena ruskom Ministarstvu prirodnih bogatstava. Po njihovim proračunima, završeno je 80 odsto poslova kada je reč o mapama i bazama podataka koje moraju biti u skladu sa kriterijumima Konvencije o pravu mora koju su Ujedinjene nacije usvojile 1982. godine.³

Amerikanci nikada nisu prihvatili da u njoj učestvuju. Premda je nekadašnji predsednik Buš potrošio dosta vremena i reči kako bi ubedio Kongres da je ova konvencija od ogromnog značaja za pripajanje Arktika, ona još uvek nije ratifikovana. A bez ratifikacije, SAD neće moći da učestvuju u radu komisije koja će ispitati podatke koje će podneti Rusi. To bi bila ogromna prednost za Ruse, budući da bi najveći konkurent u trci za Arktik ostao van mehanizma međunarodnog prava. A Kremlj će se doslovce držati svih predviđenih normi. Još u svom prvom predsedničkom mandatu Putin, a potom i ministar inostranih poslova Lavrov, nisu propustili nijednu priliku da ponove da će Moskva, osim tadašnje Konvencije iz 1982. godine, poštovati i Konvenciju o kontinentalnoj platformi iz 1958. godine, koju je pre pola veka potpisalo svih pet država koje zapljuskuje Arktički okean.⁴ Osim pozivanja na međunarodne zakone, Moskva ne preza od pokazivanja mišića kao u vreme Sovjetskog Saveza. No, nije jedina koja to čini. Zajedničko obeležje svih arktičkih zemalja jeste da žele da istaknu svoje prisustvo na uzburkanom Arktiku. Čak je i vojna vežba, koju je u septembru 2007. u Norveškoj izveo NATO, protumačena kao odgovor na ruske ekspanzionističke te-

1 O ruskoj arktičkoj ekspediciji iz avgusta 2007. možete saznati više u M. De Bonis, „Le mani sul polo”, *Limes*, „Il clima dell’energia” br. 6/2007, str. 185–192

2 *Reuters*, 21/2/2008

3 *Itar-Tass*, 18/4/2008

100 4 *Ibidem*

žnje. Usledio je novi potez Moskve. Rusija je u arktičkim vodama odmah održala kraće manevre sa dvanaest strateških bombardera.⁵ Krajem januara 2008. godine poslato je još osam aviona da bi simulirali borbu protiv neprijateljskih aviona koji su napali ruske brodove u polarnim vodama.⁶ Potom su krajem marta usledili letovi bombardera Tu-95 koji su petnaest sati uzastopce bili u izviđačkoj misiji. Duž granice sa Aljaskom pratili su ih lovci Severnoatlantskog saveza.⁷ Moskva je čak slala dva ratna broda čiji je zadatak bio da prati i brani flotu ruskih ribarskih brodova od norveške obalske straže koja patrolira oko arhipelaga Svalbard (Špicberška ostrva). Priobalje ovih ostrva, oko kojih su se Oslo i Moskva sporili gotovo čitavo stoleće, izuzetno je bogato ribom.⁸

U ovoj fazi bitke za Arktik važno je i samo prisustvo, kao i sve inicijative koje su u skladu sa međunarodnom praksom za priznavanje suvereniteta nad određenom teritorijom. Ono što je najvažnije, barem kada je reč o Rusiji, jeste investiranje ogromne svote novca, u relativno kratkom periodu, u opremanje sve brojnije i tehnički savršenije flote ledolomaca i tankera za prenos nafte i gasa, kao i u eksploataciju postojećih i novih podvodnih arktičkih nalazišta u okviru vlastitih morskih granica. „Od primarnog značaja je povratiti sjaj naše mornarice”, izjavio je Medvedev u Murmansku. Tu, na severu, je i otpočela njegova izborna kampanja. Tadašnji potpredsednik vlade izjavio je da, uprkos mnogim izgubljenim godinama, Rusija može i mora da se vrati među svetske mornaričke velesile.⁹ Ne postoji drugi način da se do maksimuma iskoristi arktički Eldorado.

Ova dugoročna morska strategija nazire se u nekim odlukama Moskve. Tako se Kremlj opredelio da poveri državnoj firmi *Sovkomflot* izgradnju flote sastavljene od ledolomaca, tankera za prenos gasa, specijalnih brodova za off shore ispitivanje i za povezivanja sa energetskim terminalima. Rusi su takođe isplanirali i velike investicije za razvoj projekata za eksploataciju u Varandeuju, Prirazlomnoju, Primorsku, Sahalinu i Štokmanu. Predviđa se da bi samo poslednje spomenuto nalazište moglo da obezbedi 14 miliona tona gasa godišnje, dakle više od 200 tovara preko Barentovog mora. Eto zbog čega „Gasprom” ima u planu proizvodnju broda čiji bi kapacitet bio dvadeset tovara godišnje kroz vode Arktika.¹⁰ Što se pak tiče nalazišta nafte, planirano je da se Prirazlomnoje, koje se nalazi 40 milja južno od Nove Zemlje, poveže sa terminalom Belokamenka u Murmansku. „Rosfnet”, jedna od velikih ruskih energetskih kompanije, poručila je nove tankere i ledolomce, sposobne da prokrče put kroz neprobojne arktičke trase. Sve ovo zaista puno košta, ali je reč o dobro uloženom novcu budući da su nalazišta na sibirskom kopnu posle trideset godina nemilosrdne eksploatacije prilično presušila.

5 nvo.ng.ru/printed/207420

6 Reuters, 31/1/2008

7 Ansa, 26/3/2008

8 Reuters, 27/3/2008

9 nvo.ng.ru/printed/207420

10 D.Tinsley, „Meeting ice uncovers news frontier”, *Lloyd's List*, 17/01/2008

Potpredsednik kompanije „Russian Explorers”, Nikolaj Kornilov, saopštio je da će za novu flotu Ruske federacije za plovidbu arktičkim vodama do 2020. godine biti izdvojeno više od tri milijarde dolara. U njoj će biti najmanje devet ledolomaca i tri broda tipa *Taymir* na nuklearni pogon, kao i veći broj plovila na nuklearni pogon tipa *LC-601A*, a prvi brod iz te grupe zaploviće polarnim vodama najkasnije do 2016. godine.¹¹ „Los Angeles Times” piše da i kompanija „Norilski Nikl” pravi vlastitu flotu kako bi se što bolje iskoristile arktičke trase.¹² Osim toga „Sovkomflot” je zaključio sporazum sa „Gasflotom” (pomorskom filijalom „Gasproma”) sporazum o kooperaciji kako bi ruskom energetsom kolosu pomogao da iz arktičkih voda prenosi gorivo iz sadašnjih i budućih bušotina.¹³ To se pre svega odnosi na već pomenuti Štokman, ali i na Sahalin II, gde je „Gasprom” većinski vlasnik. Pre par godina „Sovkomflot” je zaključio sporazum sa gubernatorom Murmansk o učešću u velikim off shore projektima predviđenim u regiji. Ruski pomorski gigant preuzeo je i veći deo akcija konkurentske kompanije „Novoship” i objavio, pre te kupovine, da su prihodi kompanije povećani za 23 odsto i da umesto ranijih 510,7 miliona dolara iznose 628,1 miliona dolara.¹⁴ Nova ruska megakompanija, treća na svetu po veličini, raspolagaće sa 113 brodova, a planira da u roku od tri godine izgradi još 32 potpuno nova broda prikladna za transport gasa i nafte, kroz polarne krajeve.¹⁵ I državna kompanija za naftovode „Transneft” planirala je da isporuči teretne brodove u Vitino i Arhangelsk, polarne luke u Belom moru, dok je „Lukoil” planirao da poveća broj svojih brodova za terminal Varandej na obali Pečorskog mora.

U roku od dve godine količina nafte za izvoz koja će biti prenetna ruskim tankerima porašće za 30 miliona tona.¹⁶ Ali to još uvek nije sve. „Sovkomflot” se sprema za stvaranje *joint venture* kompanije sa preduzećem „Sakhalin Energy” za transport gasa iz luke Prigorodnoje dok će kompanija „Baltik Lng” izgraditi gasno postrojenje u Primorsku u regiji Sankt-Petersburga. Više puta pomenuti „Sovkomflot” nedavno je potpisao tri ugovara: sa kompanijom „Sovmorneftegas” ugovor o transportu nafte sa nalazišta Prirazlomnoje, sa „Narjan-Marneftegasom” ugovor vezan za terminal Varandej i sa „Rosneftom” ugovor o održavanju platformi.¹⁷

Dakle nema nikakve sumnje da je politika Kremlja usmerena ka jačanju brodskog potencijala kako bi se što bolje iskoristila stara i nova arktička bogatstva, ali se podjednaka pažnja poklanja povećanju bušotina i boljem iskorišćavanju postojećih. Prema podacima koje

11 J.C.K. Daly, „Russia’s nothern oil exports”, *United Press International*, 28/02/2008

12 www.nvo.ng.ru/printed/207591

13 www.oilandgaseurasia.com/news/p/0/news/2007

14 lloydslist.com/II/news/viewArticle.htm;jsessionid=81CBB5764F7D6C247EB7E3AB0113C924B?articleId=20017515922

15 article.russiannewsroom.com/details.aspx?item=23

16 [dl1.yukoncollege.yk.ca/agraham/discuss/msgReader\\$5501?mode=topic&y=2008&cm=3&d=31&print-friendly=true](http://dl1.yukoncollege.yk.ca/agraham/discuss/msgReader$5501?mode=topic&y=2008&cm=3&d=31&print-friendly=true)

102 | [17 article.russiannewsroom.com/details.aspx?item=23](http://article.russiannewsroom.com/details.aspx?item=23)

je iznela *Houston Oil Conference*, 69 odsto svetskih rezervi gasa nalazi se u ruskoj arktičkoj zoni. Pravi dar sa neba za Moskvu, koja je odlučna u nameri da ih iskoristi do poslednjeg atoma. U pojedinim situacijama Rusi su se opredelili za saradnju sa međunarodnim kompanijama, kao u slučaju ogromnog izvorišta Štokman. „Gasprom” se opredelio da u projekat uključi i francusku kompaniju „Total” i norvešku „StatoilHydro”. Cilj je da se već 2013. započne eksploatacija gasa, a da se ne probije suma predviđena za taj posao od 30 milijardi dolara.¹⁸ Osim toga „Gasprom” je od „Sevmaša” poručio nova off shore postrojenja za bušenje. Brodska kompanija iz Murmanska proširuje broj svojih terminala za utovar sirove nafte u mnogim arktičkim lukama, a „Transneft” postavlja naftovod kojim će povezati Tihni okean sa istočnim Sibiru. Predviđena je izgradnja još jednog naftovoda koji će biti postavljen duž obale Barentsovog mora.¹⁹ Kremlju će biti potrebne 2,6 hiljada milijardi dolara za istraživanja i proizvodnju ukoliko želi da u potpunosti iskoristi svoja off shore izvorišta. Time bi se obezbedila eksploatacija 100 milijardi barela nafte i gasa, na koliko se procenjuje ruski sektor Severnog ledenog mora.²⁰

Moskva gleda ka Severu i njegovim ogromnim bogatstvima do kojih se lakše može dopreti zahvaljujući topljenju polarnih lednika, ali nikako ne sme da zaboravi kakve će posledice taj proces imati na životnu sredinu i geofiziku. Dovoljno je pomenuti sporu, ali nezaustavljivu eroziju oko pedeset hiljada kilometara severne obale, koju zapljuskuju arktičke vode. U pojedinim tačkama obala se povlači i do 15 metara godišnje.²¹

3. No, pre svega Rusija mora da zaštiti svoje interese na Arktiku od žestokih susednih država, koje su, kao i Moskva, bacile oko na polarne lednike.

To se pre svega odnosi na SAD. Još je bivši predsednik Buš osim pokušaja da ubedi Kongres da ratifikuje Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravu mora, javno istakao da je Arktik jedan od prioriteta njegove zemlje. Amerika je očito nespremna dočekala iznenadni razvoj situacije i nije jasno definisala svoje interese u tom regionu, ali se čini da se sada probudila iz zimskog sna i da želi da nadoknadi propušteno vreme. Američki Nacionalni savet za naučno istraživanje je već sugerisao Beloj kući da se arktička regija i Aljaska proglašene zonama od izuzetne strateške važnosti sa geopolitičke, ekonomske, naučne i bezbedonosne tačke gledišta. U dokumentu koji je izrađen na zahtev Kongresa apelovalo se na vlast da zaštiti interese u regionu i poveća vojno prisustvo imajući u vidu mogućnost da se sporna teritorijalna pitanja možda neće rešavati na miran način i da za arktička bogatstva postoji sve veći interes raznih međunarodnih činioaca. Oko 24.000 vojnika koji se nalaze na Aljasci, u tri kopnene i tri vazdušne baze, više nije dovoljno da bi se garantovala pokrivenost i bezbednost. A osim toga, flota postojećih ledolomaca je prilično skromna.²²

18 www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?ID=18743

19 article.russiannewsroom.com/details.aspx?item=23

20 *Bloomberg*, 18/4/2008

21 *Ria Novosti*, 21/1/2008

22 nvo.ng.ru/printed/207420

Dok su ostale sile započele bitku za Arktik, Sjedinjene Američke Države su bile nemi posmatrač, a „Vašington to sebi ne sme da dozvoli”. Jedan od komandanata Obalske straže osuo je paljbu po vladajućim strukturama na stranicama časopisa *Foreign Affairs*. On je istakao da su Amerikanci potcenili trenutna dešavanja u arktičkom regionu kao i razvoj situacije u narednim godinama.²³

Pa ipak, Amerikanci su u međuvremenu organizovali dve naučne ekspedicije, a podaci poslednje koja je ispitala 6.000 milja podvodne oblasti Čukotskog mora pokazuju da se kontinentalna platforma Aljaske prostire još sto nautičkih milja od obale SAD. To otkriće dalo bi mogućnost Amerikancima da zatraže poveći deo Arktičkog okeana naravno pod uslovom da ratifikuju ranije pomenutu Konvenciju Ujedinjenjih nacija.²⁴

Potpuno drugačiji pristup imaju Kanađani. Kanadski premijer, Stiven Harper, bio je više nego jasan kada su ruske mini podmornice izronile iz dubina Severnog pola: izjavio je bezbrižno da je pitanje suvereniteta nad Arktikom nepostojeći problem i istog momenta odvojio sedam milijardi dolara za izgradnju osam brodova koji će patrolirati kanadskim arktičkim vodama. Uostalom, Kanada se oduvek žestoko borila da pojedine teritorije u regionu proglasi svojim. Ponekad je dolazilo do smešnih situacija, kao u slučaju spora sa Danskom oko kontrole majušnog i nenaseljenog ostrva Hans. Danska ekspedicija je 1984. godine na ovom arktičkom ostrvu pobola svoju zastavu a teritoriju označila svojom tako što je na ostrvu ostavila flašu renomiranog danskog konjaka. Činilo se da je na taj način sve završeno, ali su se nekoliko godina kasnije na ostrvo Hans iskrcali kanadski vojnici i umesto danskog konjaka ostavili flašu najboljeg kanadskog viskija, dok je kanadska pošta odlučila da ostrvu dodeli šaljivi poštanski broj HoH oHo.²⁵

Kanadska ekspedicija koja je u martu 2008. krenula ka krajnjem severu zemlje izgleda prilično ozbiljno. Sastavljena je od rendžera i Inuit rezervista, a reč je o prvoj od tri misije operacije Nunavit (na Inuit jeziku to znači „Zemlja je naša”) koja ima za cilj otkrivanje novih teritorija nad kojima bi Kanada uspostavila suverenitet.²⁶

Što se, pak, tiče Norveške, spor sa Moskvom oko priobalja Špicberških ostrva postaje sve zaoštreniji. Prema izveštaju koji su sastavili petorica bivših komandanata NATO iz Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske i Nemačke, ne samo da je voda u toj oblasti izuzetno bogata ribom, već se u njenim dubinama nalaze i velika nalazišta gasa i nafte oko kojih bi Moskva i Oslo mogli da se sukobe.²⁷ Prilično pesimistični ton ovog izveštaja u skladu je sa izveštajem koji je bivši Visoki predstavnik za spoljnu politiku i bezbednost Evropske unije, Havijer Solana, podneo Savetu EU 14. marta 2007. godine. U izveštaju pod nazivom *Climate change and international security* najpre se pominju oblasti koje mogu da

23 www.actic-council.org/article/2008/an_arctic

24 reuters.com/articlePrint?articleId=usn0731901820080309

25 www.guardian.co.uk/environment/2008/apr/05/poles.endangeredhabitats/print

26 Ansa /24/3/08

104 27 www.guardian.co.uk/world/2008/mar/10/eu.climatechange/print

budu ugrožene katastrofalnom promenom klime, da bi potom 27 članica EU bilo upozoreno da je brzo topljenje arktičkih lednika omogućilo otvaranje novih morskih trasa i pružilo mogućnost da se na lakši način dopre do ogromnih rezervi goriva, a sve to uticalo je na „izmenu geostrateške dinamike u regionu što bi moglo da ugrozi evropsku bezbednost i poremeti stabilnost na međunarodnom planu”. „Novi strateški interesi”, jasno je istaknuto u izveštaju, „nametnuti su postavljanjem ruske zastave na Severni pol”.²⁸

Zaključak evropskog dokumenta koji je pobadanje ruske zastave u avgustu 2007. godine proglasio nultom godinom bitke za polarna bogatstva jasno pokazuje nepoverenje prema Moskvi i politici koju Kremlj sprovodi kako bi dokazao valjanost svojih argumenata (kako pređašnjoj tako i sadašnjoj). „Zašto su se unervozili?” zapitao se Vladimir Putin. Rusija će se držati međunarodnih zakona za priznavanje teritorija i odluke koju će kompetentna komisija Ujedinjenih nacija doneti. Dakle, nema potrebe za panikom. „Amerikanci su”, objasnio je ruski lider, „poboli svoju zastavu na Mesec. Da li treba da budemo zabrinuti zbog toga? Mesec neće postati vlasništvo Sjedinjenih Američkih Država.”²⁹

Abstract: The Arctic – Struggle for Future Resources

Although it claims that it relies on international laws, Moscow does not shy away from muscle-flexing like it did at the time of the former Soviet Union. What is the most significant, at least with regards the Russians, are their investments of huge sums of money, within a relatively short time span, in equipping their growing and technically state-of-the-art fleet of icebreakers and tankers for the transport of oil and natural gas, as well as in the exploitation of the existing and of newly discovered underwater Arctic deposits located within their own maritime borders. Therefore, there is no doubt that the Kremlin is basing its policy towards upgrading and strengthening its shipping potentials in order to make the optimum use of old and new Arctic riches, with equal attention focused on expanding the drilling wells and boosting their exploitation.

Keywords: Arctic, exploitation, oil and natural gas, investments

28 www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/reports/99387.pdf

29 Ria Novosti, „Russia seeks to prove it has right to part of Arctic shelf”, 14/2/2008.